

El braç militar de Catalunya. Una institució decisiva en el tombant del segle XVII*

Eduard Martí Fraga

Cap a 1715, José Patiño considerava que el braç militar “de algunos años á esta parte, por descuido ó tolerancia de los ministros, se había hecho formidable y se entrometía en todas las materias de estado, publicándose celadores de la observancia de sus fueros”.¹ Però no era només ell. Uns anys abans, Josep Alós havia de reconèixer que des de feia temps la noblesa començava a “interesarse en las dependencias, (...) que recaen sobre rompimiento de las leyes, fueros, inmunidades y libertades de Cathalunya, de la cuales se constituye el brazo militar zelador”.² Gràcies als últims estudis, la figura del braç militar comença a ser cada vegada més coneguda.³ El nostre objectiu és limita a destacar dues idees que ens semblen important per entendre el caràcter decisiu que tingué el braç militar entre 1700 i 1714. D’una banda el seu paper cabdal en la defensa de les Constitucions, el qual es manifestà en una frenètica actuació política i un suport incondicional a la Conferència dels Tres Comuns. De l’altra, la seva

---

* Aquest treball s'emmarca dins el Grup Consolidat d'Estudis de les Institucions i la societat a la Catalunya Moderna (2005 SGR 00633), dirigit pel professor Joaquim Albareda.

1. Santiago SANPERE I MIQUEL, *Fin de la Nación Catalana*, edició facsímil i estudi introductor i a cura de Joaquim Albareda, Editorial Base, Barcelona, 2001, p. 677.

2. Josep Maria GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya*, Marcial Pons, Madrid, 1997, p. 755.

3. Francisco MORALES ROCA, “Privilegios nobiliarios del Principado de Catalunya. Dinastía de Austria. Reinado de Carlos II (1665-1700)”, *Hidalguía*, 1975, p. 725-757. La citació és a la p. 187. Eduard MARTÍ FRAGA, *La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714)*, Fundació Ernest Lluch, Barcelona, 2008.

composició social, prou heterogènia en sectors estamentals, que explica el seu dinamisme polític.⁴

Al llarg de la primera dècada del segle XVIII el braç militar va esdevenir el comú que amb més força va defensar les Constitucions, duent tot sovint un posicionament capdavanter, per sobre fins i tot de la Diputació i del mateix Consell de Cent. Bé ho va constatar la professora Eva Serra per al conflicte de la vicerègia de 1701. En aquell context, va ser la noblesa la principal opositora a l'aplicació del decret, "arrossegant" darrera seu al Consell de Cent.⁵ De fet són nombroses les situacions en què el braç militar es va quedar sol en la defensa de les lleis i les Constitucions sense que els altres dos comuns del Consell de Cent i de la Diputació li donessin suport. Amb la mort de Carles II al novembre de 1700 va ser l'únic comú que escrigué un memorial a la reina per protestar per la continuació de Darmstadt com a virrei.⁶ La noblesa va tenir novament un paper ben destacat durant les Corts de 1702, ja que va posar-ne en perill la conclusió quan Pere Torrelles presentà un dissentiment general a totes les Constitucions aprovades a les Corts fins que no es retornés el dret de les insaculacions. Era un signe prou evident de com alguns destacats membres del braç militar estaven disposats a jugar fort per defensar les Constitucions. L'actuació vigilant es mantingué en els mesos següents. Pel maig de 1702 esclatà un nou problema per la Planta de Govern en marxar Felip V a Nàpols. El braç es va quedar sol en la seva oposició als desitjos del monarca i en la defensa de les Constitucions.⁷ El conflicte per l'expulsió d'Arnald Jäger posà de manifest la seva actitud, ja que el protector del braç, Felicià Cordelles, que era també membre del Tribunal de Contraffaccions, va ser el que amb més força defensà el ciutadà holandès, qüestionant directament les regalies reials en

---

4. Aquest article completa i desenvolupa algunes de les hipòtesis de treball que vaig plantejar en la meua tesi doctoral. Vegeu Eduard MARTÍ FRAGA, *La Conferència dels Tres Comuns i el Braç Militar. Dues institucions decisives en el tombant del segle XVII*, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 2008.

5. Eva SERRA, "Voluntat de sobirana en un context de canvi dinàstic", a J. Albareda dir., *Una relació difícil. Catalunya i l'Espanya Moderna*, Editorial Base, Barcelona, 2007, pp. 109-180. La citació és a la p. 165.

6. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Llibre de Deliberacions del Braç Militar, G-69, vol. VI, f. 277-295. D'ara en endavant LLDBM.

7. Agustín LÓPEZ DE MENDOZA Y PONS, Conde de Robres, *Historia de las Guerras Civiles de España*, Diputación Provincial de Zaragoza, 1882, p. 123.

aquest camp.⁸ Fins a l'arribada de Carles III les topades del braç militar amb les autoritats filipistes es reproduïren de manera continuada: per l'afer de les càtedres de la universitat, per l'afer Pallejà, pel sou dels notaris, per la inspecció del correu, per l'oposició a acceptar la modificació del testament de Carles II, etc.⁹ Moment d'especial tensió va ser la defensa dels nobles que eren perseguits per Velasco arran del fracàs del setge aliat de 1704. En aquell context, el braç militar va deliberar que calia sortir en la defensa de les Constitucions amb "aquell comú o comuns los aparega obrar simul ab los dos, o ab un dels comuns o be per sí sol, i executar todas aquelles diligències i operacions que demanare la urgència".¹⁰ Amb la vinguda de Carles III l'actitud del braç no canvià en absolut. Durant els complicats mesos d'octubre i novembre de 1705 la noblesa va tenir un paper clau en el control de la població de Barcelona, en la preparació de les Corts i la defensa dels interessos dels individus.¹¹ Al llarg dels anys següents, la noblesa protestà pels abusos de les tropes enemigues i aliades, per la modificació del valor dels rals de vuit i la fàbrica de 20.000 marcs, per la jurisdicció sobre la coronela i la concessió de patents als seus oficials,¹² per l'obertura del Tribunal de Contrafacions, etc.

No era pas exagerada, doncs, la reflexió que feia la Diputació el 3 de desembre de 1704 en constatar que el braç "ha sempre manifestat defensar no sols las prerrogativas de la Generalitat (...) ja també per la defen-

---

8. Cfr. *Dieteris de la Generalitat de Catalunya* (10 vols.), Generalitat de Catalunya, Departament de Presidència, Barcelona, 1994-2008 (d'ara en endavant, DGC), vol. X, 6 de desembre de 1702 i 1 de març de 1703.

9. Per una ràpida aproximació a aquests conflictes vegeu MARTÍ, *La conferència dels Tres Comuns*, p. 93-121.

10. LLDBM, vol. VII, f. 133r.

11. Sobre l'actuació del Braç durant aquelles circumstàncies vegeu Eduard MARTÍ FRAGA "Les institucions catalanes davant l'arribada de l'arxiduc Carles. Octubre-desembre de 1705", a J. M. Delgado, *Antoni Saumell i Soler. Miscel·lània in memoriam*, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 2007, p. 357-372.

12. En aquella ocasió, era pel març de 1708, tot i que la resta de comuns estaven conformes amb les disculpes del monarca per la seva intervenció en la jurisdicció de la coronela, el Braç va manifestar que no era suficient amb aquesta actuació, ja que el rei no es comprometia a donar les patents també als oficials de menor categoria. Cfr. LLDBM, G-69, vol. III, f. 417r.; Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Llibres de deliberacions del Consell de Cent (d'ara en endavant LLDC), 1B, II, 217, f. 130r.

sa dels privilegis de tot el Principat”.¹³ Una prerrogativa que el mateix braç s’atribuïa al 1706, quan concedia facultats als seus representants per demanar ajuda al rei en la defensa del territori i “per tot lo demás que condueca al major servey de sa Magestad, lustre i conservació dels privilegis ussos y costums dels comuns i particulars de est Principat”.¹⁴ Això era una realitat ben viva, tal i com ho havia de reconèixer el mateix virrei Velasco el 25 de febrer de 1705, en criticar que tots els diners que la corona donava al braç per les seves activitats “se consumen en los abogados que les suministran materiales para oponerse a la debida execucion de las ordenes de vuestra magestad”.¹⁵ El seu prestigi en la defensa de les Constitucions era enorme, de tal manera que s’havia configurat con la tercera institució més influent del país, al mateix nivell que la Diputació i el Consell de Cent. En aquest sentit, és ben significatiu que durant la guerra, tant la ciutat de Vic a l’octubre de 1709 com la de Girona al gener de 1711, demanaren disculpes al braç militar per no informar-lo directament de la situació bèl·lica “mayorment sabent que vostra excel·lència habent sabut del nostre error no ha deixat en la representació de suplicar a sa magestat, del que li donem las degudas estimacions”.¹⁶ Ben certes són les reflexions de Pere Molas, que concloïa que les actuacions de la noblesa traspassaren els límits estrictament estamentals fins a esdevenir, “defensores del sistema constitucional catalán, con más fuerza que la propia Generalidad”.¹⁷

En aquest sentit no ens pot estranyar que el braç militar hagués estat el principal impulsor de la Conferència dels Tres Comuns, tal i com ja va apuntar en el seu moment Núria Sales.¹⁸ Una impressió confirmada pel mateix Josep Alòs, que al 1706 destacava el lideratge del braç militar, “a cuyo exemplo por ser de personas ilustres y nobles sigue la ciudad en su consejo de ciento, que lo más se impone a la plebe, y los diputados han de hacer lo mismo, si no quieren ser mal vistos entre los del pue-

---

13. LLDBM, G-69, vol. VII, f. 256r.

14. LLDBM, G-69, vol. VII, f. 517r.

15. Archivo Histórico Nacional (AHN), Estado, leg. 192, exp. 75.

16. LLDBM, G-69, vol. VIII, f. 842r i 1111v.

17. Pere MOLAS RIBALTA, “Felipe V y la nobleza Catalana”. Conferència pronunciada al Real Cuerpo de la Nobleza de Cataluña, Barcelona, 4 d’abril de 2001, pp. 5-15. La citació és a la p. 10.

18. Núria SALES, *De Tuïr a Catarroja, Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d’Aragó, Afers, Catarroja*, 2002. La citació és a la p. 211.

blo”.¹⁹ Fins i tot, pels volts de l'octubre de 1704, els membres del Consell d'Estat estaven convençuts que dins la Conferència, “el mismo Brazo era la parte más poderosa”.²⁰ Les dades demostren la veritat d'aquestes informacions. Significatiu d'això és el fet que la noblesa va ser la institució que en més ocasions va exigir celebrar conferències per qüestions que afectaven a la defensa de les Constitucions, cosa a la que els altres comuns s'hi negaren per considerar que no eren afers de relleu. Així succeí al juny de 1699 amb la Diputació pels abusos en els allotjaments de les tropes, al maig 1702 amb el Consell de Cent per la nova planta del govern, al novembre i desembre de 1705 pels aldarulls als carrers i per les desinsaculacions de Carles III, l'arxiduc; al juliol de 1706 per l'honor dels catalans al Vaticà; a l'agost de 1707 per la plaça vacant al Consell de Mallorca i al maig de 1709 pel privilegi de militar per als mercaders de la Llotja.²¹ A més, generalment el braç militar fou la institució que tendí a concedir facultats més àmplies als seus representats per executar les indicacions de la Conferència, i només en una ocasió es va negar a seguir les indicacions emeses per ella.²² Una mirada de conjunt, mostra que amb els canvis interns de nombre de representants dins la Conferència la noblesa hi va sortir guanyant, ja que la igualtat de membres de cada comú l'equiparava en prestigi i poder als altres comuns. A això, cal afegir el fet que les reunions dels Tres Comuns, a partir de 1706, es celebressin també a la seu de la noblesa.²³

La composició social del braç militar

Arribats a aquest punt cal preguntar-nos per la raó que explica aquest prestigi tan gran del braç militar en la defensa de les Constitucions durant tota la primera dècada del segle XVIII i la seva activitat frenètica dins la vida política de Catalunya. Un dels elements que més ens ajuda

---

19. GAY, *El corregidor*, p. 755.

20. AHN, Estado, leg. 272, exp. 46. 11 d'octubre de 1704.

21. Cfr. DDP, vol. IX, p. 1069; LLDBM, G-69, vol. VI, f. 400v.; vol. VII, fols. 426r. i 438r., f. 564v.; vol. VIII, fols. 243v., 247r. i 700v.

22. Cfr. MARTÍ, *La Conferència dels Tres Comuns i el Braç Militar*, p. 524-525.

23. Cfr. MARTÍ, *La Conferència dels Tres Comuns i el Braç Militar*, p. 554.

a entendre aquest fet és l'anàlisi social dels seus membres: un magma ben heterogeni de petita noblesa, cavallers, ciutadans honrats ascendits en l'escala social, antics mercaders i gaudints. Una barreja social en la qual hi estaven implicats tant els nous sectors mercantils com noblesa de llarga tradició. El braç militar era el resultat d'un doble procés. D'una banda de la crisi del concepte de noblesa fruit de la penetració de nous grups socials dins les classes privilegiades, en la línia del que ja estava passant per tota Europa. De l'altra, com va demostrar Xavier Torres, de la progressiva transformació de la noblesa rural, que des de principis del segle XVII va anar perdent les seves fonts de riquesa tradicionals i es veu abocada a emigrar cap a la Ciutat.²⁴ Un fet que és simultani al processos de penetració dels sectors mercantils dins la vida política del país i la configuració de Barcelona com "centro director de una Cataluña más integrada", en la línia del que planteja Albert García Espuche. La seva conclusió és contundent: "de la fusión entre ciudadanos y caballeros nació (...) la flamante aristocracia urbana de los siglos XVI y XVII, una clase dominante cuyos fundamentos estaban constituidos tanto por el feudo como por la mercadería y las profesiones".²⁵ Una societat ben cohesionada, com ens va recordar James Amelang quan afirmava que "la distancia entre estos nobles rurales y pobres y las capas superiores de la aristocracia no era tan grande como la que existía entre los poderosos grandes de Castilla y los hidalgos, a menudo empobrecidos, o entre los pares de Francia y sus primos los hobereaux".²⁶

Per tal de poder avaluar en quina mesura la composició social del braç militar responia a aquestes dinàmiques plantejades, s'ha fet un estudi dels assistents a 45 reunions del braç militar entre 1700 i 1711, totes elles compostes per més de vint membres diferents.²⁷ El resultat final

---

24. Xavier TORRES, *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Eumo Editorial, Vic, 1991. La citació és a la p. 88.

25. Albert GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña 1550-1640*, Alianza ed., Madrid, 1998, p. 300.

26. James AMELANG, *La formación de una clase dirigente. Barcelona, 1490-1714*, Ariel, Barcelona, 1986, p. 93.

27. En concret s'han analitzat els assistents a les reunions del mes de novembre de 1700, de l'estiu de 1707, i les dels dies 22 de gener de 1701, 15 de maig de 1702, 18 de març de 1703, 21 de gener de 1704, 20 de juny de 1704, 7 de gener de 1705, 4 de desembre de 1705, 13 de maig de 1706, 8 d'octubre de 1706, 4 de desembre de 1706, 1 de febrer de 1708, 13 de març de 1708, 5 d'abril de 1709, 6 d'agost de 1709, 12 de juny de

d'aquest estudi, que completa i desenvolupa algunes de les hipòtesis de treball que vaig defensar a la tesi doctoral,²⁸ és que hem trobat un total de 273 persones diferents que participaren durant aquells anys a les decisions que prenia el comú de la noblesa, de les quals hem pogut identificar a 267. Tant l'extensió del marc temporal, que abraça gairebé tots els anys de la Guerra de Successió, com el nombre de persones analitzades, permeten generalitzar les dades que aportem per a tot el braç militar durant el tombant del segle XVII. Partint d'això ens podem aproximar a l'anàlisi del braç militar des de diferents perspectives.

Primerament cal fer una ullada a les persones concretes que van assistir a les reunions del braç durant aquells anys. En aquest sentit, si excloem les 59 persones que estan relacionades entre si per lligams parefill o perquè són germans, veurem que s'analitzen membres pertanyents a 208 famílies diferents, una xifra que cal considerar com a il·lustrativa del volum de persones que dirigien la institució. En aquest sentit, la xifra és sensiblement inferior a les cinc-centes famílies "estrechamente relacionadas", que segons Elliott, "dominaban la vida del Principado".²⁹ Pensem que el nostre estudi millora i puntualitza amb més precisió algunes de les impressions del reconegut historiador, ja que no podem oblidar que el control de la Diputació i del Consell de Cent, sotmesos a la insaculació, resultava més difícil per part de les elits locals que no pas el braç militar, en el que l'assistència era totalment lliure, i les decisions es preniën per votació directa, de tal manera que l'opinió d'un petit noble qualssevol tenia el mateix pes que la d'un comte o marquès. D'altra banda, resulta molt significant observar que al llarg d'onze anys participessin dins el braç militar una quantitat tan gran de persones diferents (273), i que tot i aquesta gran varietat de membres, la seva actuació al llarg d'aquest període sempre s'hagués caracteritzat per una ferma defensa de les Constitucions. Senyal prou evident de dos elements que cal destacar. D'una banda que no hi havia cap grup tancat que controlés les decisions de la noblesa. De l'altra, la seva gran flexibilitat, en la línia del que apuntava Eva Serra, que permetia l'accés de persones socialment ben allunyades a la presa de decisions.

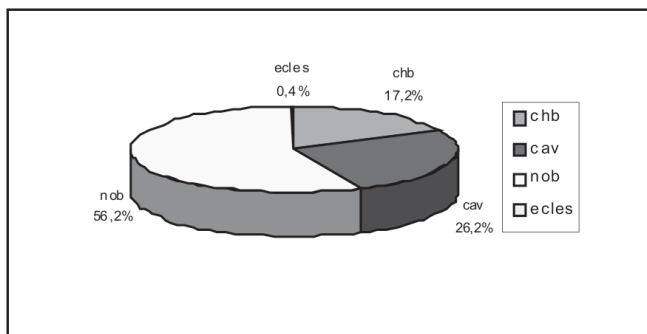
1710, 8 de febrer de 1711 i 27 de gener de 1711. Les informacions s'han extret del LLDBM, G-69, vols. VI, VII i VIII.

28. Cfr. MARTÍ, *La Conferència dels Tres Comuns i el Braç Militar*, vol. I, p. 702.

29. John H. ELLIOTT, *España y su mundo*, Alianza, Madrid, 1990, p. 108.

Una primera anàlisi dels membres de la noblesa es pot fer a partir de la seva composició estamental. Per simplificar el treball hem reduït la classificació social a quatre estaments: els ciutadans honrats de Barcelona, els cavallers, els nobles i els eclesiàstics.³⁰ A tot això s'ha de valorar adequadament un element que complica l'estudi: el canvi d'estament. Molts dels membres que van participar al braç militar van canviar d'estament al llarg de la seva vida, la qual cosa fa que en algunes reunions apareguin en tant que ciutadans honrats, i en altres com a cavallers o nobles. Amb això, podem fer dos plantejaments diferents. En primer lloc analitzar la composició social del braç militar a partir dels màxims, és a dir, avaluant la categoria social més alta que va assolir una persona al llarg de la seva vida. Amb aquesta perspectiva el resultat és el següent quadre.

Quadre 1
Composició del braç militar (màxims)

Abreviatures: chb: ciutadà honrat; cav: cavaller; nob: noble; ecles: eclesiàstic

30. Dins els ciutadans honrats de Barcelona hem inclòs les categories equivalents d'altres viles del Principat, com ara els Burguesos honrats de Perpinyà, els ciutadans honrats de Girona, etc. Respecte als cavallers considero com a tals també als donzells, que són ben poc freqüents en els textos. En parlar de noblesa entenc el concepte en el mateix sentit que ho fa Pere Molas (qui, a la vegada, segueix Elliott), el qual la considera "no en el sentit genèric, sinó com un grau específic de la jerarquia social, el més elevat de la noblesa no titulada, superior al de simple cavaller". Cfr. Pere MOLAS, *L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna*, Eumo Editorial, Vic, 2003, p. 15. Vegeu també ELLIOTT, *España y su mundo*, p. 103.

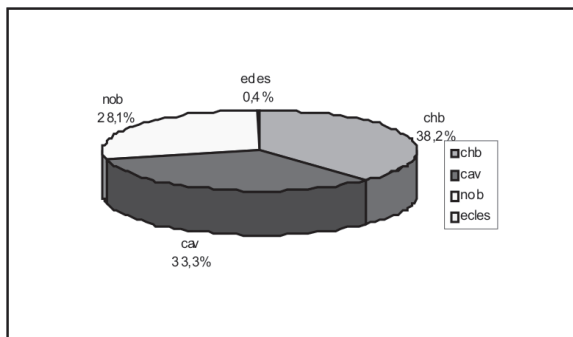

Des d'aquesta perspectiva podem veure que entre 1700 i 1711 hi van participar 150 nobles (el 56% del total), 70 cavallers (26%), 46 ciutadans honrats (17%) i un eclesiàstic. Això ja ens aporta una primera informació rellevant, ja que mostra que el braç no era una institució tancada i exclusiva d'una petita elit social. Tot i que una mica més de la meitat dels seus membres eren nobles (incloent tant la noblesa simple com la titulada, ja fossin barons, comtes o marquesos) és ben significatiu que gairebé la meitat dels seus membres fossin cavallers i ciutadans honrats. Tot i així, analitzar el braç a partir dels màxims possiblement no sigui la millor manera de copsar la realitat social dels seus membres. En aquest sentit, el punt nuclear és poder distingir si el comú de la noblesa estava compost per les grans famílies nobles de "llarga tradició", o *de race*, com es considera a França, o si, ben al contrari, la major part del seus membres provenien d'estaments inferiors que al llarg de la segona meitat del s. XVII havien ascendit en l'escala social. Aquí cal dir que incloem dins del concepte "ciutadà honrat" els que abans havien estat mercaders i que atribuïm a una persona l'estament del pare quan aquest és inferior al seu. Per exemple, Ramon Claver, que era noble, el considerem ara com a cavaller, ja que el seu pare havia estat cavaller. Pensem que aquest joc de xifres és lícit i raonable perquè el que ens interessa és mostrar l'evolució de la classe social, diferenciar les "velles" famílies nobles de les "noves". Només per tenir un referent i mostrar com aquest criteri no és en cap moment agosarat, cal valorar que per la mateixa època a França hi havia un gran debat a l'hora de definir la vella de la nova noblesa. El criteri que es seguí per definir la noblesa *de race* era que, com recull R. Mousnier "le père, l'aïeul et le bisaïeul étaient gentils-hommes".³¹ És a dir, tres generacions endarrere. Nosaltres en canvi, només comptabilitzem una generació (el pare). Si ho considerem així, el resultat és el quadre següent:

---

31. Roland MOUSNIER, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue*, PUF, Paris, 1974, vol. II, p. 103.

Quadre 2
Composició del braç militar (màxims)

Abreviatures: chb: ciudadà honrat; cav: cavaller; nob: noble; ecles: eclesiàstic

Des d'aquesta perspectiva el grup més nombrós són els ciutadans honrats, que són 102 persones (38%), seguit de 89 cavallers (33%) i de 75 nobles (28%). El quadre mostra perfectament com la "noblesa vella" realment era molt minoritària dins el braç militar i representava només una tercera part dels seus membres. Entre aquest grup de nobles trobem alguns de reconeguda anomenada com ara Josep Galceran Cartellà (virrei de Mallorca) Josep Agulló (marquès de Gironella), Bernat Aimeric, Jeroni Robertí (marquès d'Argensola), Josep Galceran de Pinós (Marquès de Santa Maria de Barberà), Joan de Lanuza (comte de Plasència), Josep Amat (marquès de Castellbell), Alexandre Boixadors, Agustí Copons de Bollidor (Marquès de Moja), Joan Copons de Falcó, Josep Clariana (comte de Múnter), Pere Torrelles o Pere Cartellà. Però també, i al mateix nivell, tenim a altres personatges procedents de la petita noblesa, com ara Felip Ferran, els germans Sayol, el baró Terré, Francesc Vilana i Vilamala, Guerau de Peguera, Vicenç Magarola, Anton Erill, Josep Josa, etc. En aquesta línia interpretativa, resulta significatiu observar que, a l'hora de la veritat, 130 persones (ell o el seu pare), havien canviat d'estament, la qual cosa representa gairebé la meitat de tot l'estament de la noblesa. Aquest és un element que s'ha destacar, ja que és molt indicatiu de la gran mobilitat estamental de la societat catalana. Dins d'aquest grup, hi ha algunes trajectòries admirables, com les de Francesc Antic i Joan Lapeira, que van passar de l'estament de mercaders al de la noblesa en una sola genera-

ció. Altres van arribar a la noblesa sense passar pel grau de cavallers, com Ramon Vilana Perlas, Pau Ignasi Dalmases o Ignasi Fontaner (aquest últim des de burgès honrat va passar a ser noble).

Seguint amb aquest raonament ens podem preguntar per la relació d'aquest grup amb els interessos mercantils. La relació entre els membres del braç militar i les qüestions comercials, en la línia del que ha plantejat Albert García Espuche, és un fet que està perfectament documentat als llibres de deliberacions. Així, per exemple, el 3 de desembre de 1704, la Diputació informava al braç militar de la inspecció que havia fet a la casa de Francesc Agulló Segarriga perquè es sospitava l'existència de teles de contraban, i denunciava "la multitud de fraus que se ocultan en puestos sagrats en casas de personas axí eclesiàstics com militars".³² Semblantment, trobem que el 28 de gener de 1708 Magí Barretera i Josep Companys demanaven la protecció del braç militar, perquè el Consell de Cent els havia confiscat el bens degut als deutes que tenien aquests dos ciutadans honorats amb la Ciutat per l'arrendament de la neu.³³ Si partim de les dades del nostre estudi, observem que tenim a 22 persones que ells o els seus pares havien estat mercaders, xifra que augmenta a 33 quan valorem si tenien marmessors o avis que eren mercaders. En total representen el 12%. Entre aquests personatges trobem a una part molt important de la flor i nata de les grans famílies mercaderes del moment, com ara Pau Lledó, Francesc Bassols, Francesc Bastero, Pau Ignasi Dalmases, Cristòfol Lladó, els Falguera, els Lapeira, Joan Llinàs, Joan Francesc Masdeu, Pau Rossell, Mariano Duran, Magí Mercader, Josep Ordano, Joan Ponsic, Ramon Sambassart i Feliu Teixidor (aquest últim germà de Jaume Teixidor) entre altres. Però la qüestió ens porta més enllà. Parlar de mercaders no és exactament el mateix que parlar de relacions mercantils, ja que l'activitat del comerç no era exclusiva dels mercaders. Tal i com han mostrat els estudis d'Albert García Espuche i Isabel Lobato Franco,³⁴ hi havia força ciutadans honorats, cavallers i nobles que portaven a terme activitats comercials, ja fos des

---

32. LLDBM, vol. VII, f. 256r.

33. LLDBM, vol. VIII, f. 428r.

34. Sobre aquest tema és de referència obligada l'obra de Isabel LOBATO FRANCO, *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1995; i la d'Albert GARCIA ESPUCHE, *Barcelona entre dues guerres: economia i vida quotidiana 1652-1714*, Eumo Editorial, Vic, 2004.

del càrrec com a cònsol militar de la Llotja, la vinculació familiar amb grans famílies de mercaders, a través de la venda de carn a la ciutat o per la implicació en projectes empresarials com els de Feliu de la Peña. Com deia Albert García Espuche “la pequeña nobleza intervenía decididamente, de forma abierta o encubierta en la vida económica del País”.³⁵ Veient-ho des d’aquesta perspectiva, sembla lògic i ben raonable parlar de “vinculació comercial” per referir-se a tots aquells que, independentment que tinguessin o no un passat en l’estament mercantil, estaven relacionats amb aquests sectors econòmics, o que part de les seves fonts ingressos no procedissin exclusivament de les propietats familiars. En aquest sentit, trobem que 85 de les 267 persones analitzades tenien algun tipus de relació comercial, la qual cosa suposa el 32% del total. La dada és ben il·lustrativa de la gran influència que podien exercir els interessos mercantils en les decisions d’una institució que “aparentment” havia de ser de signe contrari. Si analitzem la categoria social d’aquestes persones observem, tal i com mostra el següent quadre, que la situació és ben interessant.

La major part dels membres vinculats a activitats mercantil havien estat abans ciutadans honrats, 52 persones (62%), com ara Joan Llinàs, Pau Ignasi Dalmasses, Magí Barrera o Pau Rossell. Però a la vegada, també hi ha un nombre prou considerable de cavallers i nobles de “llarga tradició” que també estaven vinculats a activitats comercials. Aquests dos grups suposen en total 32 persones (el 37%), i entre ells trobem a persones com ara Bernat Aimeric, ben implicat en els projectes de Narcís Feliu de la Peña; Josep Galceran de Cartellà, membre de la Junta de Comerç de 1692; Ramon Codina, Josep Erill i Felip Ferran implicats en l’arrendament de l’impost de la Nova Ampra;³⁶ Vicenç Magarola, Josep Oliver, Miquel Pinós, Josep Terré o Emmanuel Desvalls, tots ells vinculats al negoci de la carn, etc.³⁷

Un altre element a valorar és la presència dels advocats o gent vinculada al món legislatiu. En aquest sentit hi ha 58 persones que eren doctors en dret, xifra que augmenta a 76 quan valorem si els seus pares ho eren, la qual cosa suposa el 28% de total, és a dir, gairebé la tercera

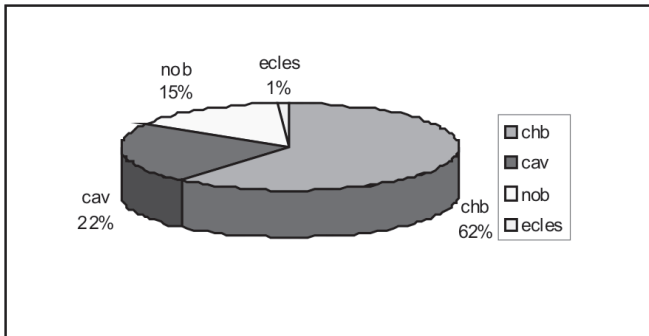
---

35. GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo*, p. 296.

36. Cfr. LLDBM, G-69, vol. VI, f. 426v.

37. Cfr. MARTÍ, *La conferència dels tres Comuns i el Braç Militar*, p. 719.

Quadre 3 La vinculació comercial

Abreviatures: chb: ciutadà honrat; cav: cavaller; nob: noble; ecles: eclesiàstic

part. Entre aquestes persones hi ha destacats juristes i advocats del moment com ara Plàcid Copons, Josep Verthamon, Francesc Anglasell, Pere Cardona, Ramon Codina, Joan Baptista Reverter, Francesc Toda, Bonaventura i Alexandre Tristany o Domingo Verdier.

Amelang considera que la aparició del braç militar va ser el resultat del progressiu èxode de la noblesa rural cap a la ciutat arran de l'augment de la tensió entre l'aristocràcia i el virrei.³⁸ Semblantment, Albert García Espuche va constatar per la primera meitat del segle XVI l'existència de la doble residència o els contactes de la noblesa barcelonina amb la població de la que era originària, la qual cosa era un fet natural de la societat catalana d'aleshores.³⁹ Un fet que no és sinó una conseqüència lògica del procés d'urbanització de l'aristocràcia catalana que John Elliott va destacar en el seu moment.⁴⁰ Fins a quin punt podem extrapolar aquestes afirmacions per al braç militar durant la Guerra de Successió? La documentació mostra que la preocupació del braç militar no era només per la defensa de les Constitucions, sinó que també procurava la

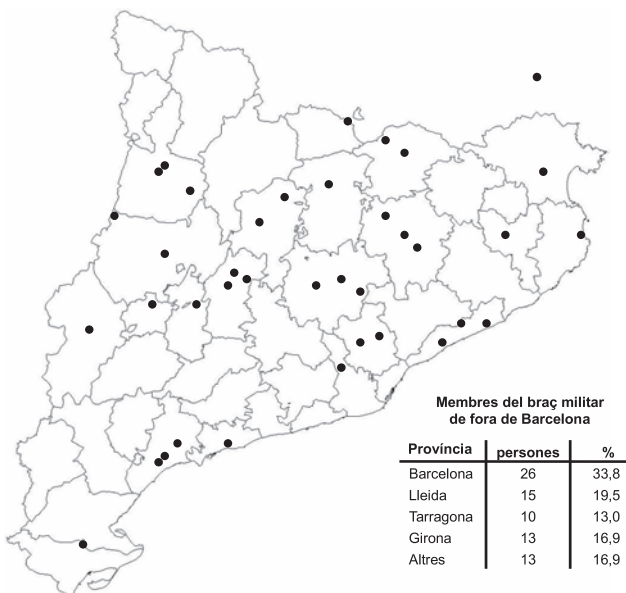
38. Cfr. AMELANG, *La formación de una clase dirigente*, p. 98.

39. Cfr. GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo*, p. 297.

40. ELLIOTT, *España y su mundo*, p. 106. Aquest autor indica que, cap al 1639, entre una quarta i una cinquena part de la noblesa catalana estava registrada com a resident a Barcelona.

defensa de tota la noblesa de Catalunya. Així, per exemple, el 6 de juliol de 1704 decidia sortir en defensa dels nobles de la Cerdanya pel privilegi que tenien de “congregarse ab los militares del comtat del Rosselló”.⁴¹ Igualment, el 6 d’abril de 1709 acordava fer una representació al rei en defensa dels cavallers desinsaculats pel Consell de Girona.⁴² Si realment es defensava els interessos de tota Catalunya, era, en part, perquè els membres que participaven al braç procedien de tot el Principat, i no només de la ciutat comtal. En aquest sentit, és pot fer un anàlisi dels assistents a les reunions considerant si eren naturals de Barcelona o si ells o els seus pares procedien d’altres llocs arreu de Principat. Les dades mostren amb contundència que 77 del 267 membres que hem analitzat del braç militar (el 29%) eren originaris de fora de Barcelona.

Origen de la noblesa del braç militar (1700-1711)

41. LLDBM, G-69, vol. VII, f. 168v.

42. LLDBM, G-69, vol. VIII, f. 679r.

Una ullada ens mostra ben clar la gran varietat d'origens que trobem: des de noblesa aragonesa (Joan Abarca, José Bernal, els Lanuza), passant per un bon grup de perpinyanesos (Carlos Alemany, Josep Bru, Ignasi Fontaner, Francesc Mas, Jerònim Generés) i un ampli ventall de ciutats com Berga (Hugo Senespleda), Puigcerdà (Anton Pera, Miquel Pasqual, Francesc Morer), Vic (Joan Ponsic, Francesc Tord, Valentí Armanteras, Domingo Comalada, Francesc de Sala), Moià (Magí Barrera, Fèlix Vadell), Arenys de Munt (Josep Jalpi), Talarn (Alfons Pallarés), Tortosa (Rafael Pinyana, Carlos Oliver, Carlos Torres), Tarragona (Ramon Clàver, Pau Torres.), Montbríó (Josep Dalmau), Riudoms (Francisco Toda), Lleida (Anton Berenguer), Tremp (Emmanuel Areny, Pere Ferrer), Guissona (Anton Erill), Mataró (Joan Lapeira), Girona (Joan Vives, Francesc Miquel, Narcís Camps, Miquel Duran) o Manresa (Pere Cardona). I això per no citar altres viles menors com Conques, Llor, Piera d'Àger, Sant Pere pescador, Poal, Sant Joan de les Abadesses, etc. Tot plegat, a banda de confirmar les impressions d'Albert García Espuche, podem veure que per molt que el braç militar reunís a l'elit aristocràtica barcelonina, dins seu trobem representats els interessos de tota la noblesa de Catalunya.

Comptat i debatut, sembla evident que cap a 1714 el braç militar de Catalunya s'havia configurat com la tercera institució més influent del país, gairebé al mateix nivell que la Diputació. Això s'explica tant per la seva original estructura interna com, sobretot, per la seva peculiar composició social, que permetia l'accés dels nous sectors mercantils ascendents a la presa de les decisions polítiques que influïen en tot el Principat. No podem oblidar que l'onze de setembre de 1714, quan Rafael Casanovas, caigué ferit i hagué de deixar el pendó de Santa Eulàlia, la bandera va ser recollida Joan de Lanuza i Oms, comte de Plasència i Protector del braç militar. No era casualitat.